

PIRMAS SKYRIUS

I

Chalifa buvo dvidešimt šešerių, kai susipažino su pirkliu Amuru Blašara. Tuo metu jis dirbo nedideliame privačiame dviejų brolių gudžaratų banke. Privatūs indų bankai vieninteliai aptarnavo vietinius pirklius, patys prisitaikydami prie jų verslo ypatybių. Didieji bankai reikalavo rašytinių dokumentų, garantijų, o tai ne visada patikdavo vietiniams pirkliams, susijusiems gausybe nuoga akimi neregimų tinklų bei pavienių ryšių. Broliai pasamdė Chalifą todėl, kad jis buvo giminė iš tėvo pusės. Gal žodis „giminė“ per stiprus, bet jo tėvas taip pat buvo kilęs iš Gudžarato, ir kai kuriais atvejais giminystės ryšiams to užtekdavo. Jo motina buvo kaimietė. Chalifos tėvas susipažino su ja dirbdamas turtingo indų dvarininko ūkyje, už dviejų dienų kelio nuo miesto, kur suaugęs praleido didumą gyvenimo. Chalifa iš pažiūros nebuvo panašus į indus, gyvenančius toje pasaulio dalyje. Veido spalva, plaukais, nosimi jis priminė afrikietę motiną, bet apie savo kilmę pasisakydavo tik tada, kai jam būdavo paranku. Taip, taip, mano tėvas buvo indas. Ar nepanašus, ką? Jis vedė mano motiną ir buvo jai ištikimas. Pasitaiko indų, kurie mėgsta pažaisti su afrikietėmis, kol atsisiunčia indę žmoną. Mano tėvas, priešingai, nepaliko mano motinos.

Jo tėvas buvo vardu Kasimas, gimęs nedideliame Gudžarato provincijos kaimelyje, kur buvo ir turtingų, ir neturtingų, ir hinduistų, ir musulmonų, ir net habašių krikščionių. Kasimo giminė buvo musulmonai ir neturtėliai. Jis augo stropus vaikas, pripratęs prie sunkumų. Tėvai leido jį į kaimo mečetės mokyklą, paskui į artimiausio miestelio vyriausybinę mokyklą, kur buvo dėstoma gudžaratų kalba. Jo tėvas buvo mokesčių rinkėjas, klajojo po kraštą darbdavio siunčiamas, ir būtent jis sugalvojo leisti Kasimą į mokyklą, kad sūnus būtų mokesčių rinkėjas arba koks gerbiamas pareigūnas. Tėvas negyveno su šeima. Tik atvažiudavo aplankyti du ar tris kartus per metus. Kasimo žmona rūpinosi akla anyta, taipgi penkiais vaikais. Jis buvo vyriausias, turėjo jaunėlių brolių ir tris seseris. Dvi seserys, tos jauniausios, mirė dar mažos. Tėvas retkarčiais siųsdavo pinigų, jie patys turėjo verstis kaime kaip išmanydami ir dirbti, kas pasitaiko. Kasimui paaugus, gudžaratų kalbos mokyklos mokytojai patarė prašyti paramos tęsti mokslą Bombėjuje, anglų pradinėje mokykloje, ir tuomet jam nusišypsojo laimė. Tėvas ir kiti giminaičiai gavo jam paskolą, kad galėtų kuo patogiau įsikurti Bombėjuje ir mokytis. Tuo metu jo padėtis pasitaisė, nes jis nuomojosi kambarėlių mokslo draugo tėvų namuose, ir šis padėjo jam susirasti darbo – mokyti mažesnius vaikus. Taip užsidirbdavo kelis anus pragyvenimui.

Vos baigęs mokyklą, Kasimas sulaukė pasiūlymo prisijungti prie vieno žemvaldžio buhalterių komandos Afrikos pakrantėje. Tai buvo dangaus palaima, atvėrusi jam kelią į gyvenimą ir galbūt žadanti kokį nuotykį. Pasiūlė gimtojo kaimo imamas. Žemvaldžio protėviai kadaise gyveno tame kaime ir prireikus visada iš ten kviesdavosi buhalterį, kad savas ir priklausomas žmogus rūpintųsi jų reikalais. Kiekvienais metais pasninko mėnesį Kasimas siųsdavo kaimo imamui tam tikrą pinigų sumą, kurią

žemvaldys išmokėdavo, neskaitant atlyginimo, kad šis paremtų artimuosius. Kasimas niekadęs negrįžo į Gudžaratą.

Tokią istoriją Chalifos tėvas papasakojo apie savo sunkią jaunystę. Papasakojo, nes taip daro visi tėvai vaikams, be to, troško, kad sūnus siektų didesnio tikslo. Išmokė jį skaityti ir rašyti lotynų abėcėle ir supažindino su aritmetikos pradmenimis. Kai Chalifa paaugo, buvo maždaug vienuolikos, nusiuntė vaiką į artimiausią miestelį pas privatų mokytoją, kad šis pamokytų jį matematikos ir sąskaitybos bei anglų kalbos pradmenų. Tokias svajones puoselėjo jo tėvas, atvežęs jį iš Indijos, bet niekada jų neįkūnijęs.

Chalifa buvo ne vienintelis to mokytojo mokinys. Jų buvo keturi, visi indai. Gyveno drauge su mokytoju, miegojo ant grindų priškambaryje po laiptais, ten ir valgė. Lipti aukščiau buvo draudžiama. Jie mokėsi kambarėlyje dembliais nuklotomis grindimis ir su aukštu grotuotu langu, pernelyg aukštu, kad galėtų ką nors pamatyti, bet jautė kanalizacijos smarvę, tvoskiančią iš atviros srutų duobės už namo. Po pamokų mokytojas visada rakindavo klasę, laikydamas ją kone šventykla, kiekvieną rytą prieš pamokas liepdavo švariai iššluoti ir išvalyti. Jie mokydavosi iš ryto ir popiet iki sutemų. Popiet mokytojas pavalgęs visada eidavo pokaičio, o vėlai vakare pamokų nebūdavo, kad nereiktų degti žvakių. Laisvomis nuo pamokų valandomis jie prasimanydavo darbo turguje arba pajūryje, arba bastydavosi gatvėmis. Chalifa net neįtarė, kaip vėliau ilgėsis tų dienų.

Jis pradėjo mokytis tada, kai miestelį užėmė vokiečiai, ir mokėsi penkerius metus. Visus tuos metus vyko Abuširio* sukilimas,

* Al Bashir ibn Salim al-Harhi, taip pat vadinamas Abuširiu, – turtingas pirklys ir vergvaldys, XIX a. pabaigoje pakėlęs sukilimą prieš vokiečių įsigalėjimą Rytų Afrikoje. (Čia ir toliau vertėjo pastabos.)

arabai ir pajūrio suaheliai bei vilkstinių pirkliai priešinosi vokiečių įsigalėjimui krašte. Vokiečiai, anglai, prancūzai, belgai, portugalai, italai ir dar nežinia kas surengė kongresą, nubraižė savo žemėlapius ir pasirašė sutartis, tad niekur nebūta jokio pasipriešinimo. Maištą numalšino pulkininkas Vismanas su savo neseniai sutelktomis *Schutztruppe** pajėgomis. Po trejų metų žlugus Abuširio maištui, kai Chalifa jau buvo baigęs savo sąsąskaitybės mokslus, vokiečiai įsitraukė į kitą karą, šįkart toli pietuose, Vahhejeje. Tenykščiai taip pat nepanoro pripažinti vokiečių valdžios ir pasirodė kur kas maištingesni nei Abuširis: netikėtai patyrusios sunkių nuostolių, *Schutztruppe* pajėgos žiauriai ir ryžtingai susidorojo su maištininkais.

Didžiai nudžiugo Chalifos tėvas, įsitikinęs, kad sūnus turi porlinkį į skaitymą, rašymą ir sąsąskaitybą. Kaip tik tada mokytojas patarė jam kreiptis į brolius bankininkus iš Gudžarato, tame pačiame mieste turinčius kontorą. Mokytojas surašė laišką ir davė Chalifai, kad šis nuvežtų tėvui. Tėvas perrašė laišką savo ranka ir liepė vežėjui pristatyti jį mokytojui, o šis perdavė jį bankininkams. Visi buvo tos nuomonės, kad mokytojo žodis, be abejo, nulems.

Gerbiamieji ponai, rašė tėvas, gal atsirastų vieta mano sūnui jūsų garbingame versle? Jis darbštus ir uolus, nors dar nepatyręs buhalteris, moka rašyti lotynų abėcėle ir geba susikalbėti angliškai. Jis bus dėkingas jums visą gyvenimą. Jūsų nuolankus brolis iš Gudžarato.

Praslinko keli mėnesiai, kol jie sulaukė atsakymo, o sulaukė tik todėl, kad, gelbėdamas savo gerą vardą, mokytojas pats nuėjo maldauti brolių. Laiške buvo parašyta: „Atsiųskit jį mums, mes išbandysim. Jeigu viskas bus gerai, pasiūlysim jam darbą.

* Vokiečių samdomos čiabuvių ginkluotosios pajėgos Rytų Afrikoje.

Gudžarato musulmonai privalo visada padėti vieni kitiems. Kas mumis pasirūpins, jeigu mes patys nesirūpinsime?“

Chalifa nekantravo kuo greičiau palikti tėvų namus ir žemvaldžio dvarą, kur tėvas dirbo buhalteriu. Belaukiant brolių bankininkų atsakymo, jis talkino tėvui: rašė į knygą atlyginimus, pildė užsakymus, skaičiavo išlaidas ir klausėsi skundų, kurių pats negalėjo atitaisyti. Darbas plantacijose buvo sunkus, o atlyginimai menki. Darbininkai dažnai sirgdavo drугiu, grūmėsi su negalioimis, skurdu. Žemvaldys skirdavo jiems po sklypelį žemės, kad užsiaugintų daržovių. Chalifos motina Mariama taip pat augino pomidorų, špinatų, ybiškių, batatų. Darželis buvo greta jų ankštos lūšnelės, ir kartais jų gyvenimo menkystė taip slėgdavo ir nusibosdavo Chalifai, kad jis ilgėdavosi griežtos drausmės mokytojo namuose. Tad, kai tik atėjo brolių bankininkų atsakymas, jis jau buvo pasiruošęs ir apsisprendęs padaryti taip, kad jie jį pasilikų. Jie ir pasiliko vienuolika metų. Jeigu iš pradžių šiek tiek ir nustebo jam pasirodžius, neišsidavė ir niekada nieko nesakė Chalifai, nors kai kurie klientai indai neištvėdavo nepasmalsavę. Ne, ne, jis jų brolis, Gudžis, toks kaip ir mes, sakė broliai bankininkai.

Jis buvo paprasčiausias klerkas, rikiavo skaičius sąskaitybės knygoje, kas dieną papildydamas duomenis. Nieko daugiau jie neleido jam daryti. Jis net nemanė, kad jie visiškai juo pasitikti, taip paprastai esti, kai susiduriama su pinigais ir verslu. Broliai Hašimas ir Gulabas buvo palūkininkai, tokie pat, aiškino jie Chalifai, kaip ir visi bankininkai. Priešingai nei didieji bankai, jie neturėjo klientų asmeninių sąskaitų. Broliai buvo beveik vienmečiai ir atrodė labai panašūs: žemo ūgio, kresni, amžinai šypsančiais veidais, plačiais skruostikauliais ir kruopščiai pakirptais ūsais. Labai nedaug žmonių, visi Gudžarato verslininkai ir finansininkai, laikė pinigų perteklių brolių banke, ir tie teikė paskolas vietiniams pirkliais ir prekeiviams, lupdami palūkanas.

Kiekvienais metais per Pranašo gimtadienį savo dvaro sode surengdavo Mavlido* skaitymą ir vaišindavo valgiais visus svečius, prašytus ir neprašytus.

Po dešimties tarnystės metų į Chalifą kreipėsi Amuras Biašara, senas pažįstamas, nes pirklys buvo nuolatinis banko klientas. Kartą Chalifa jau padėjo jam slapta nuo bankininkų suteikdamas informaciją apie komisinius ir palūkanas, labai pravarčią pirkliui pelningam sandėriui sudaryti. Amuras Biašara sumokėjo jam už informaciją. Davė kyšį. Nededelį, o ir naudos turėjo ne per daugiausia, bet pirklys garsėjo kaip sukčius ir stengėsi išsaugoti tą vardą, šiaip ar taip, neatsispyrė pagundai pasukti kreivu keliu. O Chalifos, gavus tokį menką kyšį, savo ruožtu per daug negrauzė sąžinė nusižengus darbdaviams. Jis raminosi, esą taip praplėsiąs žinias apie verslą, nes pravartu permąstyti ir visas jo suktybes.

Keliems mėnesiams praslinkus po Chalifos sandėrio su Amuru Biašara, broliai bankininkai nutarė savo verslą perkelti į Mombasą. Tai atsitiko tuo metu, kai buvo pradėtas tiesti geležinkelis iš Mombasos į Kisumu ir patvirtinta bei diegiama kolonijinė politika, skatinanti europiečius kurtis Britų Rytų Afrikoje, kaip tada buvo vadinamas tas kraštas. Broliai bankininkai tikėjosi, kad ten atsivers geresnės perspektyvos, ir jie buvo ne vieninteliai indai pirkliai ir amatininkai. Tuo pat metu Amuras Biašara plėtė verslą ir pasisamdė Chalifą kaip klerką, nes pats, priešingai nei Chalifa, nemokėjo rašyti lotynų abėcėle. Jis vylėsi, kad jam pravers jaunuolio žinios.

Vokiečiai tuo metu jau buvo numalšinę maištą savojoje *Deutsch-Ostafrika*** , bent taip manė. Jie sutramdė Abuširį ir nuslopino pakrantės vilkstinių pirklių protestus ir priešinimąsi. Po ilgos kovos užgniauzė sukilimą, sučiupo Abuširį ir 1888 metais

* Islamiška šventė, pranašo Mahometo gimimo diena.

** Vokiečių Rytų Afrika (vok.).

pakorė. *Schutztruppe* pajėgas, afrikiečių samdinių, vadinamųjų askarių, armiją, vadovaujamą pulkininko Vismano ir vokiečių karininkų, tuo metu sudarė nubai samdiniai, anksčiau talkinę britams Sudane kariauti prieš Mahdį, ir Šangano zulų rekrūtai iš pietų Portugalijos Rytų Afrikos. Vokiečių administracija surengė viešą spektaklį pakardama Abuširį, o vėliau keliolika metų lygiai taip pat baudė mirtimi kitus savo priešus. Lyg įrodydami įvykdę jiems skirtą tvarkos ir civilizacijos įvedimo misiją Bagamojo tvirtovėje, vienoje iš Abuširio atramos punktų, įrengė vokiečių armijos vadavietę. Bagamojas buvo taipgi vilkstinių prekybos kelio galinė stotis ir judriausias uostas tame pakrantės ruože. Nugalėti ir įsitvirtinti – toks buvo vienas pagrindinių vokiečių kolonijos galios įrodymų.

Šiaip ar taip, jų dar laukė daug darbo, ir, verždamiesi į krašto gilumą, jie susidūrė su gausybe kitų tautelių, atsisakančių pripažinti vokiečių valdžią: njamveziai, džagai, merai, o pietuose – maištingieji hehiai. Po aštuonerių metų karo vokiečiai pagaliau nugalėjo hehčius, marindami juos badu, triuškindami ir slopindami jų pasipriešinimą. Švėsdami pergale, jie nukirto galvą hehių vadui Mkvavai ir kaip karo grobį nusiuntė ją į Vokietiją. *Schutztruppe* pajėgų askariai, padedami nugalėtųjų vietinių rekrūtų, tuo metu jau įgavę kovinio patyrimo, tapo grėsmingomis pajėgomis. Jie didžiavosi galvažudžių šlove, ir kaip tik dėl to juos labai vertino jų karininkai ir *Deutsch-Ostafrika* administratoriai. Kai Chalifa sutiko dirbti Amurui Biašarai, niekas nenumanė, kad pietuose ir vakaruose netrukus įsiliepsnos Madžimadži sukilimas*, vienas nuožmiausių iš visų, ir sukurstys nežabotą vokiečių ir askarių armijos žiaurumą.

* Vietinių genčių sukilimas prieš vokiečių kolonistus 1905–1907 m.

Tuo metu vokiečių administracija įvedė naujas prekybos taisykles ir nuostatas. Amuras Biašara tikėjosi, kad Chalifa mokės jo vardu vesti derybas. Tikėjosi, kad šis perskaitys visus administracijos potvarkius bei pranešimus ir užpildys muitų ir mokesčių ataskaitas. Visus kitus verslo reikalus ketino tvarkyti pats. Jis visada turėjo kokių nors sumanymų, tad Chalifa, užuot buvęs paprastas patikėtinis, kaip manė, tapo jo pagrindiniu patarėju. Pirklys kartais atskleisdavo jam savo mintis, kartais – ne. Chalifa rašė laiškus, vaikščiojo į valdžios įstaigas gauti kokių nors leidimų, rinko informaciją bei paskalas ir nešiojo dovanėles ir smulkias pakaišas žmonėms, kuriuos pirklys norėdavo patepti. Šiaip ar taip, jis galvojo, kad pirklys pasitiki ir juo pačiu, ir jo nuovoka, kaip apskritai pasitiki bet kuo.

Buvo lengva dirbti su Amuru Biašara. Elegantiškas, nedidelio ūgio vyriškis, visada mandagus, malonaus balso, paslaugus ir pareigingas vietinės mečetės bendruomenės narys, jis mielai aukojo labdaros reikalams, jeigu ką nors ištikdavo nelaimė, ir visada dalyvaudavo miestelio laidotuvėse. Kiekvienas prašalaitis būtų pagalvojęs, kad tai tiesiog kuklus žmogus ar netgi bendruomenės šventasis, bet vietiniai pažino jį ir iš kitos pusės ir žavėjosi jo negailestingumu ir, anot gandų, dideliais turtais, jo slaptumą ir žiaurumą laikydami būtinomis pirklio savybėmis. Pasak žmonių, jis manėsi verslu, lyg sąmokslą regzdamas. Chalifa laikė jį piratu, jis niekuo nesibodėjo: vertėsi kontrabanda, lupikavo, kaupė visa, kuo galima spekuliuoti, grobstė užsienines prekes. Būdavo pasiruošęs viskam. Visus verslo reikalus saugojo galvoje, nes niekuo nepasitikėjo, juoba kad kai kuriems jo sandoriams reikėjo visiško slaptumo. Chalifai atrodė, kad pirkliui malonu kyšininkauti ir regzti suktybes, kad jam atlėgsta širdis atsiskaičius slapta. Jis nieko nedarė iš anksto neapskaičiavęs, vertino žmones, su kuriais tenka turėti reikalų. Iš pažiūros atrodė mandagus ir panorėjęs

galėjo būti malonus, bet Chalifa žinojo, kad iš prigimties jis nepalenkiamas. Dirbęs su pirkliu ne vienus metus, jis žinojo, kokios kietos širdies jo darbdavys.

Taigi Chalifa rašė laiškus, nešiojo kyšius ir po trupinėlių kaupė informaciją, kurią teikdavosi jam malonėti pirklys, ir savotiškai tuo tenkinosi. Jis turėjo uoslę gandams, mokėjo juos nugirsti ir platinti, ir pirklys niekad nepriekaištavo, kad jis daugiau laiko skiria pokalbiams gatvėse bei kavinėse nei darbui prie rašomojo stalo. Visada pravartu žinoti, kas kalbama už akių. Chalifa būtų mielai padirbėjęs daugiau ir daugiau sužinojęs apie verslo reikalus, bet vargu ar galėjo to tikėtis. Jis netgi nežinojo pirklio seifo kodo. Prireikus kokio dokumento, jis turėdavo klausti pirklio. Amuras Biašara laikė daug pinigų seife, jis vos praverdavo seifo dureles, jei kabinete būdavo Chalifa ar koks kitas žmogus. Prireikus ko nors pasiimti iš seifo, jis atsistodavo priešais ir kūnu pridengdavo spyną. Paskui praverdavo dureles ir kyštelėdavo ranką vidun lyg vagišius.

Nugyvenęs su bvana Amuru daugiau nei trejus metus, Chalifa gavo žinią apie ūmią motinos Mariamos mirtį. Jai buvo arti penkiasdešimties, ir mirtis ištiko netikėtai. Jis nuskubėjo namo pas tėvą ir rado jį pasiligojusį ir apimtą begalinio sielvarto. Chalifa buvo vienintelis vaikas, bet pastaruoju metu labai retai lankydavosi namie, todėl nustebo išvydęs tėvą tokį išsekusį ir nusigalavusį. Jis sirgo kažkokia liga, bet negalėjo kreiptis į gydytoją, kad šis nustatytų jo negalią. Gretimai nebuvo gydytojų, o artimiausia ligoninė buvo pajūrio mieste, kur gyveno Chalifa.

– Reikėjo duoti man žinią. Būčiau tavęs atvažiavęs, – pasakė jam Chalifa.

Tėvas kretėjo be perstojo, buvo visai nusilpęs. Nepajėgdamas dirbti, kiaurą dieną sėdėdavo žemvaldžio dovanotos dviejų kambarių trobelės prieangyje, spoksodamas į tolį.

– Tas silpnumas apėmė mane prieš kelis mėnesius, – pasi-
guodė jis Chalifai. – Maniau, aš pirmas išėsiu, bet tavo motina
mane aplenkė. Užsimerkė, užmigo ir iškeliavo. O ką man dabar
daryti?

Chalifa pagyveno su tėvu keturias dienas ir iš ligos požymių
suprato, kad šis sunkiai serga maliarija. Laikėsi aukšta tempe-
ratūra, jis negalėjo nuryti maisto, akių baltymai buvo pageltę,
šlapimas raudonas. Chalifa žinojo, kad dvare apstu maliarinių
uodų. Praleidęs naktį su tėvu tame pačiame kambaryje, rytą
atsibudo sukandžiotomis rankomis ir ausimis. Ketvirtos dienos
rytą atsikėlęs pamatė, kad tėvas tebemiega. Chalifa išėjo į galinį
kiemą apsiprausti ir užsivirinti vandens arbatai užplikyti. Belau-
kiant, kol užvirs vanduo, netikėtai jį nukrėtė šiurpas, ir, grįžęs į
vidų, Chalifa pamatė, kad tėvas ne miega, o miręs. Jis pastovėjo
valandėlę žiūrėdamas į tėvą, tokį sudžiūvusį ir mirties suriestą,
kai pats jautėsi stiprus, tikras galiūnas, kuriam visas gyvenimas
prieš akis. Užklojęs numirėlį, nuėjo į dvarą pagalbos. Drauge
su keliais vyrais nunešė kūną į kaimo mečetę netoli dvaro. Ten
numazgojo, kaip pridera, padedamas laidotuvių apeigas išma-
nančių žmonių. Popiet jis palaidojo tėvą kapinėse už mečetės.
Mečetės imamui paaukojo tėvo ir motinos daiktus, prašydamas
išdalyti tiems, kam jų prireiks.

Grįžęs į miestą, kelis mėnesius Chalifa jautėsi vienišas pa-
saulyje, nedėkingas ir niekam tikęs sūnus. Tas jausmas apniko
netikėtai. Jis gyveno toli nuo tėvų didumą laiko, iš pradžių pas
mokytoją, paskui pas brolius bankininkus, paskui pas pirklių, ir
negraužė sąžinė, kad jais nesirūpina. Netikėta netektis atrodė
katastrofa, teismo nuosprendis. Jis gyveno beprasmiškai sveti-
mame mieste, tarsi begalinių karų siaubiamoje šalyje, neišven-
giamai gresiant vienam sukilimui pietuose, kitam – vakaruose.

Kaip tik tada Amuras Biašara užmezgė su juo tą kalbą.

– Tarnauji man jau kelerius metus... kiek? Trejus... ketve-rius? – prabilo jis. – Buvai darbštus, vertas pagarbos ir nusipel-nai pagyrimo.

– Ačiū, – padėkojo Chalifa, spėdamas, ar darbdavys ketina jį atleisti, ar pakelti atlyginimą.

– Tėvų netektis tau skaudus smūgis, suprantu. Mačiau, koks grįžai sukrėstas. Tebūnie Alachas maloningas jų sieloms. Tu dir-bai man taip nuoširdžiai ir nuolankiai ir taip ilgai, kad, man rodos, būtų ne pro šalį duoti tau vieną kitą patarimą, – pasakė pirklys.

– Man brangus kiekvienas tamstos patarimas, – atsakė Chali-fa, jau spėdamas, kad darbdavys neketina jo atleisti.

– Esi kaip mano šeimos narys, ir mano pareiga tau rodyti kelią. Tau metas vesti, ir, man rodos, aš pažįstu tau deramą nuotaką. Neseniai tapo našlaite viena mano giminaitė, padori mergina, paveldėjusi tam tikrą turtą. Siūlau jai pasipiršti. Mielai vesčiau ją pats, – šypsodamas pridūrė pirklys, – jei nebūčiau patenkintas savo padėtimi. Tu uoliai man tarnavai kelerius metus, ir dabar tai bus puiki paskata.

Chalifa suprato, kad pirklys jam dovanoja tą merginą ir kad ji neturi balso tuo klausimu. Jis pasakė, kad ji – padori mergina, bet viską blaiviu protu matuojančio pirklio lūpose tie žodžiai nieko nesakė. Chalifa sutiko, pagalvojęs, kad negalės atsisakyti, nes ir pats to nori, nors instinktyvios baimės akimirkomis įsivaiz-duodavo būsimą nuotaką kaip šiurkščią ir reiklį atgrasių įpročių moterį. Jie nesusitiko nei iki vestuvių, nei per vestuves. Apeigos buvo labai paprastos. Imamas paklausė Chalifą, ar jis nori Ašą Fuadi per žmoną, ir jis pasakė: taip. Tuomet bvana Amuras Bia-šara, vyriausiasis giminės atstovas, davė sutikimą jos vardu. Ir viskas. Po apeigų visi trys pasivaišino kava, ir pats pirklys palydė-jo Chalifą į jaunavedės namus ir supažindino jaunavedžius. Na-mas buvo Ašos Fuadi paveldėta nuosavybė, bet jai nepriklausė.

Ašai buvo dvidešimt, o Chalifai trisdešimt vieni. Ašos velionė motina buvo Amuro Biašaros sesuo. Ašos akis vis dar temdė netekties sielvartas. Jos veidas buvo ovalo formos ir malonus, o laikysena ori ir griežta. Chalifa nesvyruodamas prigludo prie jos, bet neabejojo, kad ji tik pakenčia jo glamones. Tik kuriam laikui praslinkus ji sugebėjo deramai atsiliepti į jo aistrą ir papasakoti savo gyvenimo istoriją, kad jis galėtų ją artimai pažinti. Ir ne todėl, kad jos gyvenimas būtų buvęs ypatingas, priešingai, jis niekuo nesiskyrė nuo įprastos istorijos pirklių pirato pasaulyje. Ji buvo santūri, nes jai prireikė šiek tiek laiko, kad galėtų pasitikėti nauju vyru ir suprasti, kam jis ištikimas, pirkliui ar jai.

– Mano dėdė Amuras skolino pinigų mano tėvui ne vieną kartą, o gana dažnai, – pasakojo ji Chalifai. – Jis neturėjo kitos išeities, nes mano tėvas buvo jo sesers vyras, jo šeimos narys. Prašomas turėjo skolinti. Dėdė Amuras negalėjo skirti daugiau laiko mano tėvui, laikė jį nepatikimu švaistūnu, ir tai tiesa. Girdėjau, kaip mama ne kartą sakė tai jam į akis. Galų gale dėdė Amuras pareikalavo, kad tėvas užrašytų jam namą... mūsų namą, šitą namą... kaip užstatą. Tėvas taip ir padarė, bet mamai nepasakė. Štai kokie vyrai, kai tvarko verslo reikalus, viską daro slapta, pasalomis, lyg negalėtų pasitikėti savo vėjavaikėmis moterimis. Ji nieku gyvu nebūtų leidusi, jei būtų žinojusi. Baisi suktybė skolinti pinigus žmonėms, kurie neišgalės jų gražinti, o paskui atimti iš jų namus. Tai vagystė. Tokią niekšybę iškrėtė mano tėvui ir mums dėdė Amuras.

– Ar daug skolingas tavo tėvas? – paklausė Chalifa, kai Aša nutilo.

– Nesvarbu kiek, – trumpai atsakė ji. – Vis viena mes niekada nebūtume galėję gražinti. Tėvas nieko nepaliko.

– Mirtis, regis, ištiko jį netikėtai. Ko gero, jis tikėjosi, kad turės daugiau laiko.

Ji linktelėjo.

– Tikriausiai jis neapskaičiavo, kad greit mirs. Pernai, prasidėjus lietums, jis kaip ir kasmet apsirgo maliarija, bet tąkart sunkiau nei kada nors, ir liga nugalėjo. Buvo netikėta ir baisu matyti jį tokios būklės prieš mirtį. Tebūnie Alachas maloningas jo sielai. Mama nieko nežinojo apie piniginius reikalus, bet netrūkus patyrėme, jog paskola dar neišmokėta ir nebeliko nieko, kad galėtume sumokėti bent menką dalelę. Jo artimieji vyrai atėjo reikalauti savo palikimo dalies, bet visas turtas buvo namas, ir tas, kaip vėliau paaiškėjo, priklausė dėdei Amurui. Tai buvo siaubingas smūgis visiems, ypačiai mamai. Mudvi likom vienos pasaulyje, visiškai vienos. Juo labiau kad negalėjom gyventi, kaip norim, nes dėdė Amuras buvo mūsų globėjas kaip vyriausias vyriškos giminės šeimos narys. Jis galėjo spręsti mūsų likimą. Mama po tėvo mirties taip ir neatsigavo. Pirmąsyk ji apsirgo prieš keliolika metų ir paskui be perstojo negalavo. Maniau, kad ji tiesiog liūdi, kad neserga jokia liga, kaip sakėsi, merdi iš sielvarto, ir tiek, netekusi noro gyventi. Nežinia, kodėl ji buvo tokia nelaiminga. Galbūt kas nors ją apgirdė koku gėrimu, o gal jos gyvenimą aptemdė neviltis. Kartais ji girdėdavo nepažįstamus balsus, ir tuomet, nepaisant tėvo prieštaravimų, tekdavo kviesti žiniuonį. Jam mirus, jos liūdesys tapo nepakečiama kančia, bet paskutiniaus gyvenimo mėnesiais ją apniko kitokia negalia: laužė strėnas, kažkas lyg graužė iš vidaus. Taip ji ir skundėsi, kad kažkas graužia iš vidaus. Tada jau supratau, kad ji iškeliauja, kad tai nebe liūdesys. Paskutinėmis dienomis ji nerimavo, kaip aš gyvensiu, ir meldė dėdę Amurą manimi pasirūpinti, ir jis pažadėjo. – Aša įdėmiai pažiūrėjo į vyrą ir pridūrė: – Taigi jis atidavė mane tau.

– Arba mane tau, – šyptelėjo jis, bandydamas sušvelninti jos kartėlį. – Nejaugi tai tokia didelė nelaimė?

Ji gūžtelėjo pečiais. Chalifa suprato ar bent spėjo, kodėl Amuras Biašara nutarė pripiršti jam Ašą. Pirmiausia nusikratė atsakomybės, užkraudamas ją kitam. Be to, apsaugojo ją nuo bet kokių gėdingų santykių, kokius tyčia ar netyčia būtų susigundžiusi užmegzti. Tokios mintys galėjo kilti valdingam patriarchui. *Utamsitiri*, Chalifa apsaugos ją nuo nešlovės ir išsaugos nesuteptą giminės vardą. Jis niekuo neypatingas, bet pirkliui gerai pažįstamas, tad jo santuoka apgins jos vardą ir drauge Amuro Biašaros vardą nuo bet kokios nešlovės. Saugi dukterėčios santuoka su tokiu priklausomu nuo jo žmogumi kaip Chalifa taip pat išsergės pirklio turtą ir namo klausimas, taip sakant, neišeis už šeimos gyvenimo ribų.

Net jeigu Chalifa sužinos namo istoriją ir supras, kokia skriauda padaryta jo žmonai, jis nedrįs apie tai užsiminti pirkliui. Tai šeimos reikalai, o jis nevisiškai šeimos narys. Tad vietoj to jis pasiūlė Ašai pačiai pasikalbėti su dėde ir pareikalauti savo palikimo dalies.

– Jis gali būti teisingas, kai to nori, – pasakė jai Chalifa, norėdamas pats patikėti savo žodžiais. – Aš gerai jį pažįstu. Mačiau, kaip jis dirba. Turi jį sugėdinti, kad jis pripažintų tavo teises, kitaip jis įsivaizduos, kad viskas gerai, ir nieko nedarys.

Galų gale ji pasikalbėjo su dėde. Chalifa nesikišo ir apsimetė, kad nieko nežino, kai pirklys vėliau atsiklausė jo nuomonės. Jis patikinęs Ašą, kad užrašęs jai jos dalį savo testamente, ir apie namą nenorįs daugiau kalbėti.

•

Chalifa susituokė su Aša tūkstantis devyni šimtai septintų metų pradžioje. Madžimadži sukilimas jauėjo į pabaigą, malšinamas žiauriausiomis priemonėmis gausybės afrikiečių gyvybių ir ištę-